

Form, funktion och aktivitet

En jämförelse av parker anlagda i Stockholm under funktionalismen
respektive mellan 2000 och nutid

Hannah Rodin Borne

Kandidatarbete 15 hp, institutionen för stad och land
Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna
Uppsala 2018

Titel: Form, funktion och aktivitet: En jämförelse av parker anlagda i Stockholm under funktionalismen respektive mellan 2000 och nutid

Engelsk titel: Form, Function and Activity: A Comparison of Parks Established in Stockholm during Functionalism versus Between year 2000 and Present Time

© Hannah Rodin Borne

Handledare: Karin Hallgren, SLU, institutionen för stad och land

Examinator: Lena Steffner, SLU, institutionen för stad och land

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur

Omfattning: 15 hp

Nivå: Grundnivå G2E

Kurs: EX0725, Projekt i landskapsarkitektur

Landskapsarkitekturprogrammet, Ultuna

Nyckelord: aktivitet, form, funktion, funktionalism, programmerade ytor

Omslagsbild: Foto över Hornsbergs strandpark. Foto: Hannah Rodin Borne 26 april 2017. Alla bilder i arbetet publiceras med erforderliga tillstånd.

Publiceringsår: 2018

Publiceringsort: Uppsala

Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se/>

Sammandrag

De senaste årtiondena har stora delar av Stockholm förtätats inåt. Parkmark tas i anspråk för vinsten av bostadsbyggande. Idealet går allt mer mot rutnäts- och kvartersstaden, vilket den funktionsuppdelade staden var en motreaktion på under 1920-talet. Då bröts mörka och trånga kvarter upp och man ville få in element som sol, ljus och luft i staden. Den här kandidatuppsatsen har till syfte att undersöka hur landskapsarkitekturen från den svenska funktionalistiska tiden (år 1930-1980) skiljer sig från hur rådande formgivning av parker förekommer idag. Genom en jämförande granskning utifrån ett kriterieprotokoll studerades parkerna angående hur de skiljer sig åt i funktion, form och aktivitet. Rålambshovsparken och Marabouparken är två tidstypiska parker från den funktionalistiska tidsperioden som valdes ut till undersökningen. De två prisbelönta parkerna Blomsterdalen och Hornsbergs strandpark valdes ut som representanter för den nutida tidstypiska landskapsarkitekturen. Studien genomfördes efter ett kriterieprotokoll baserat på Stockholms stads dokument *Grönare Stockholm* från 2016. Resultatet tyder på att programmerade ytor med olika aktiviteter har ökat i de nutida parkerna i förhållande till parkerna som anlades när staden var funktionsuppdelad. Förhoppningen är att detta arbete kan visa om det finns kvaliteter i de värderingar som rådde under den funktionalistiska tidperioden som till viss del är försummade i dagens landskapsarkitektur, men även att arbetet kopplar till utvecklingen av värdefull gestaltning i nutida utformning av parker.

Abstract

The last decades are characterized by an ongoing urbanization to the central parts of Stockholm. Areas intended for parks are built on for the profit of house construction. The city is moving towards the ideal of a town built with grids and city blocks, which functionalism reacted against during the 1920s. Instead, they opened up dark and narrow quarters and brought "sun, light and air" into city. The purpose of this Bachelor's thesis is to investigate how the landscape architecture of the Swedish functionalism (1930s-1980s) differs from the design of contemporary parks today. Through a comparative review based on a criterion protocol, the parks were studied on how they differ in terms of function, form and activity. Rålambshovsparken and Marabouparken were elected to this study since they are two of the greatest examples of functionalistic parks in Stockholm. The two award-winning parks Blomsterdalen and Hornsbergs strandpark were selected as modern landscape architecture to be reviewed. The study was accomplished according to a criterion protocol based on the city of Stockholm's document *Greener Stockholm* from 2016. The results primarily showed that the amount of programmed spaces with several activities has increased in recently constructed parks. Hopefully this analysis can narrate if there are qualities from functionalistic values that are neglected in today's landscape architecture, but also that the comparison concludes development and valuable design to be found in contemporary parks.

Innehåll

Introduktion	5
Bakgrund.....	5
Landskapsarkitektur under funktionalismens stadsbyggnadsideal 1930-1980	6
Dagens landskapsarkitektur (år 2000 - 2017)	6
Parkens storlek och yta	7
Förändringar i funktion	7
Förändringar i form	8
Förändringar i aktivitet.....	8
Förändringar i storlek	8
Syfte	9
Frågeställning.....	9
Avgränsningar	9
Termer och begrepp	10
Bakgrundsbeskrivning av parkerna	11
Rålambshovsparken, Kungsholmen (1936).....	11
Marabouparken, Sundbyberg (1937 - 1945).....	12
Hornsbergs strandpark, Kungsholmen (2012)	13
Blomsterdalen, Liljeholmen (2009–2010)	15
Metod	16
Resultat	16
Kriterieprotokoll.....	17
Diskussion	22
Programmerade ytor	22
Trygghet, komfort och upplevelse	22
Växtmaterial och slitage	22
Parkens areal.....	23
En förändrad stad.....	23
Metoddiskussion	24
Avslutande reflektion.....	24
Referenser	25

Introduktion

Till följd av den förtätning som sker i storstäder, i synnerhet Stockholm, så hotas tillgången på större parkområden till förmån för byggandet av bostäder, kontor, vägar och infrastruktur (Nordh 2009, s. 226).

Enligt Länsstyrelsen i Stockholm (2016) kommer 40,000 nya bostäder att byggas i Stockholmsområdet inom de närmaste två åren med anledning av bostadsbristen (Länsstyrelsen Stockholm 2016).

Utrymme för parker blir allt mindre i en stad som växer sig allt tätare. Frågan är om dagens parker och deras utformning kan tillgodose de behov som stadens offentliga ytor ska fullgöra?

De parker som anläggs idag skiljer sig mycket från de som anlades i Stockholm under 1930 -1940 talet i den så kallade *Stockholmsstilen*. Enligt Sörenson karaktäriseras de parkerna av att de luckrar upp staden och ger plats för rekreation. Miljöerna fungerar som offentliga samlingsplatser där natur och kultur av värde bevaras (Sörenson 2009, s. 65–67).

I den här uppsatsen jämförs parker anlagda under den funktionalistiska tidsperioden (1930-1980) med nutida parker (2000-2017) då det rådande tillvägagångssättet att anlägga parker står i motsättning med många av de funktionalistiska tankegångarna. Den svenska landskapsarkitektur påverkas starkt av de ideal som råder idag med den täta staden som drar allt mer mot en kvartersstadsstruktur (Adolphson 2016, s. 37–38). Jag ställer mig frågan om tillräckligt med areal av park reserveras i den framväxande staden? Jag undrar även hur de parker som anläggs idag används jämfört med våra äldre parker från den funktionalistiska tidsperioden? Flera av Stockholms parker är nuförtiden så välbesökta att man har behövt ersätta gräs med konstgräs för att parkerna ska klara av det höga besöksantalet och slitaget (Adolphson 2016, s. 177).

Uppsatsen behandlar frågeställningen om hur landskapsarkitekturs kvaliteter och användning skiljer sig åt i de parker som anlades under tidsperioden med den funktionsuppdelade staden från användningen med dagens nutida parker.

Uppsatsen åskådliggör därmed ett ämne vilket är av intresse för samhällsplanerare, politiker, planarkitekter och landskapsarkitekter kring vilka kvaliteter, arealer, aktiviteter och former som bidrar till en god standard i en park. Frågan undersöks genom en granskning utifrån ett kriterieprotokoll, forskningsunderlag från Spacescape och en intervju med landskapsarkitekten Thorbjörn Andersson.

Bakgrund

Gestaltning av parker har genomgått stora förändringar från 1920-talet till hur vi utformar stadens utemiljöer idag. I det här avsnittet presenteras en sammanfattning av parkidealet som rådde i den funktionsuppdelade staden och nutida utformning av landskapsarkitektur i parkmiljö. Vidare presenterar avsnittet en studie gjord av

2018-11-09

Hannah Rodin Borne

Spacescape, som är ett forskningsdrivet företag inom stadsbyggnad, om förhållandet mellan en parks kvaliteter och dess storlek.

Samt en intervju med Thorbjörn Andersson där ett resonemang förs kring hur våra utemiljöer har utvecklats och vilka värden det tillför till människor i staden.

Landskapsarkitekturen i den funktionsuppdelade staden (år 1930–1980)

Under 1930-talet tog den funktionalistiska rörelsen fäste i Sverige. Rörelsen tog större hänsyn till öppna platser, parker och lekområden än vad som gjorts tidigare. De slutna kvarteren bröts upp och ett nytt planeringsideal föddes där sol, ljus och luft blev slagorden. Staden omvandlades till ett stadslandskap där marken med dess grönska och träd formades för rekreation och lek (Åström 1993, s. 39–41). Mellan år 1930 och 1950 blev modernismen en inledning till funktionalismen och folkhemmets samhällsbyggande. Lamellhus byggdes i park där varje lägenhet fick tillgång till solljus, frisk luft och utsikt (Stockholms parkprogram 2006, s. 84).

Under åren 1938–1971 var Holger Blom stadsträdgårdsmästare i Stockholm. Tillsammans med landskapsarkitekten Erik Glemme utvecklade han parkavdelningen för Stockholms stad och *Bloms parkprogram*. Med utgångspunkt i idéerna om den funktionsuppdelade staden arbetade de fram den så kallade *Stockholmsstilen*, som innebar att parker planerades som utomhusrum med utrymme för rörelse, vila och spel. Parkerna formgavs till mötesplatser för exempelvis demonstrationer, teater och konserter. Typiska kännetecken för parker i *Stockholmsstilen* är långa siktlinjer över parken, närhet till vatten, planteringar med inhemska svenska arter och bevarade skogsdungar (Sundström 2004, s. 272–274).

I Stockholms stads parkprogram beskriver de hur Blom och Glemme valde att spara gröna ytor och vårda naturen i staden. Parkerna sammanlänkades genom långsträckta parkstråk mellan olika stadsdelar. Bloms parkprogram innebar att de inre stadsdelarna i Stockholm knöt an till de yttre stadsdelarnas friluftsområden och bildade ett parknät. Äldre kulturminnen bevarades genom att de införlivades i parkernas kultur och konst (Stockholms parkprogram 2006, s. 84).

Dagens landskapsarkitektur (år 2000 - 2017)

För att definiera den samtida svenska landskapsarkitekturen hade tidningen *Arkitektur* ett samtal om vilka kvaliteter ett landskapsarkitektur-projekt skulle ha för att vinna Sienapriset. Sienapriset är ett prestigefyllt pris som delas ut varje år till ett aktuellt projekt inom landskapsarkitektur i Sverige. Helena Bjarnegård, stadsträdgårdsmästare i Göteborg, menar under samtalet att ”När modernismens ideal rådde sågs arkitektur som objekt. Nu svänger det mot att vi mer tittar på process och formgivning i samverkan” (Näslund, 2015).

I samtalet som publicerades av tidningen *Arkitektur* diskuterades även att den mark som finns idag är en bristvara, vilket gör att vi använder den effektivt och därför programmeras övervägande del av ytan. En skillnad blir då att det som tidigare var rörelseytor, blir idag till vistelseytor. Det medför en risk att vi ”överbelamrat staden”. Det finns även ett stort socialt fokus i projekten idag. Människans plats och relation till staden är en viktig aspekt i projekt (Näslund, 2015).

Enligt landskapsarkitekten Anders Kling har landskapsarkitekturen som konstform blivit starkare under de senaste 20 åren. Parker och torg har fått en ändrad användning och gått från att vara genomgångsplatser till uppehållsplatser. Människor möts och vistas längre tid i parkerna än tidigare. Svensk stadsbyggnad har de senaste åren koncentrerats inåt i stadens centrala delar med den stadsmässiga rutnätsstaden som förebild. Landskapsarkitekturen i dessa nya områden har i många fall haft en prioriterad plats. Bostäder i anslutning till parker och torg har varit de mest attraktiva platserna att bo på. Pengar satsas på kajer, torg och parker. Samtidigt har ytorna mellan husen krympt, och följden har blivit färre kvadratmeter utemiljö per invånare (Hallemar & Kling 2013, s. 239–247).

Vidare menar Kling att de nya parkerna har tydliga aktiviteter som boule, skateboard och fotbollsplaner. Det råder en ”sundhetskultur” där motion och rörelse premieras. Människors hälsosamma levnadstil manifesteras i det offentliga rummet, vilket är en utveckling lik vissa uppfostringsidéer från 1940 och 1950-talen. Stadens parker och offentliga ytor har fått krav på ökad flexibilitet där festivaler, företagsevent och evenemang ska få plats. Den ändrade användningen har förändrat kravet på slitagetålighet i parkerna. Stadsparker har fått nya material som gummi, konstgräs och betong för att klara av trycket (Hallemar., Kling 2013, s. 239–247).

Slutligen tar Kling upp det faktum att landskapsarkitekturen har blivit mer bebyggd med vertikala objekt som bänkar, stolpar och pergolas. Ekologin och hållbarhet har fått större utrymme i staden och ingår i större grad till landskapsarkitekturen idag. Ekologiska spridningskorridorer för djur och arter har fått ett större fokus och ingår i stadsplaneringen. Landskapsarkitekturen har övergått från att vara en plats som ligger mellan husen, till att bli en yta fylld med möjligheter till olika aktiviteter (Hallemar., Kling 2013, s. 239–247).

Parkens storlek och yta

Spacescape är ett konsultföretag som forskar inom stadsbyggnad (Spacescape, uå). Företaget definierar parkområden som en yta på minst en hektar, där parken inte får vara smalare än 50 meter (Spacescape 2016, s. 33).

Enligt Spacescapes undersökning krävs en viss minimiareal på parker och grönområden för att vissa värden och kvaliteter ska kunna inrymmas i parken. En park med många funktioner är en attraktivitet för besökare i sig, och erbjuder rekreationsvärden. Gränsen för att utrymmeskrävande funktioner som sport, promenad, rofylldhet och bollspel ska kunna förekomma går vid fem hektar. Analyser för detta gränsvärde har genomförts av Stockholms stad (Spacescape 2016, s. 31).

Förändringar i funktion

Enligt Thorbjörn Andersson, professor i landskapsarkitektur vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU uå), finns en trend att programmera stora ytor av parkerna idag, ytor som anläggs för en förbestämd aktivitet. Till skillnad från parker från idéer under den funktionalistiska tidsperioden, där det inte skulle kräva någon större skötsel eller underhåll, används idag ett rikare växtmaterial och en större materialpalett.

Andersson menar att under den funktionalistiska tidsperioden (1930-1980) tänkte människan rationellt, man litade på vetenskaplig information och tabeller. Idag är prioriteringen av parker och grönområden stor, likaledes var det under 1930–1940-talen.

Han berättar att under 1930–1940-talen konstruerades parker efter *Stockholmsstilen* i Sverige, vilket utgick från de fyra värdegrunderna att parkerna skulle ”luckra staden”, ”ge plats för friluftskreation”, ”vara samlingsplats” och ”bevara natur och kultur”. Thorbjörn Andersson konstaterar att denna gestaltungsidéologi är aktuell än idag. Den funktionalistiska gestaltningsteorin lever kvar i nutid och påverkar hur vi utformar staden i sin helhet, men att han som landskapsarkitektarkitekt även brukar utgå från tre andra grundvärden som ska finnas på platsen,

– trygghet, komfort och upplevelse.¹

Förändringar i form

Enligt Andersson finns det ett större utbud av material att använda sig av idag, än under den funktionalistiska tidsperioden. Som ett resultat av den funktionalistiska gestaltungsidéens fokus på att använda material som krävde lite skötsel, så medförde det i vissa fall begränsade materialval för utemiljön.

Andersson poängterar att det offentliga rummet fått en helt annan användning idag än vad det hade för bara 20 år sedan. För att de offentliga ytorna ska vara slitåliga läggs de med hårdgjorda material, konstgräs och gröna plastmattor. Även material som trä och grus har börjat användas allt mer flitigt i offentliga miljöer.

Andersson förespråkar naturliga material som visar känsla för årstidernas skiftningar och främjar kunskap om naturen. Exempelvis är en bänk gjord av trä mjukare och varmare att sitta på än en bänk gjord av sten, även om träet slits ut snabbare.

Han berättar att när han utformade Sjövikstorget i Liljeholmen så valde han att anlägga upphöjda gräsytor för att människor inte skulle korsa ytan och trampa upp stigar. På så sätt kan man undvika slitage, men ändå arbeta med naturliga material.¹

Förändringar i aktivitet

Andersson påpekar att allt fler ytor i det offentliga rummet blir programmerade med aktiviteter, vilket i sin tur begränsar människors möjligheter att ta personliga initiativ i parker. Han påpekar att det offentliga rummet inte bör vara för hårt programmerat, det behövs generella ytor där man kan göra vad man vill.¹

Förändringar i storlek

Andersson tar upp det faktum att Stockholm har förtätat inåt i staden de senaste decennierna, vilket har medfört att det offentliga rummets ytor är begränsade.

Han menar att stor parkareal kan uppfylla en slags rofylldhet för besökarna, som små parker inte alltid kan infria på samma sätt. Intresset hos statsmedborgaren är stort att bo nära och ha tillgång till parker. Många människor vill bo i städerna, men samtidigt ha närhet till naturen. Prioriteringen av parker, gator, torg och offentliga

¹ Intervju med Thorbjörn Andersson på Swecos kontor i Stockholm. Andersson är landskapsarkitekt och professor på SLU på institutionen för stad och land. Intervjun genomfördes den 9 maj 2017.

rum konkurrerar idag mot de rådande exploateringsbehoven av bostäder. Det finns stora pengar att tjäna på att bygga hus och bostäder centralt i Stockholm, vilket medför att parkmark många gånger tas i anspråk och exploateras.²

Syfte

I uppsatsen undersöks hur den landskapsarkitekturen i den funktionsuppdelade staden skiljer sig åt jämfört med nutida parker som anlagts efter sekelskiftet. Syftet är att undersöka om det finns kvaliteter i parker anlagda under den funktionalistiska tidsperioden (1930-1980) som har bortprioriterats i dagens landskapsarkitektur, men även vilka kvaliteter som har utvecklats i dagens grönområden i staden som inte förekommer i parker byggda när staden var funktionsuppdelad.

Frågeställning

Hur skiljer sig funktion, form och aktivitet i parker anlagda den funktionalistiska tidsperioden (1930-1980 talet) med nutida anlagda parker byggda efter 2000-talet i Stockholm?

Avgränsningar

Undersökningen begränsas till en analys av två parker från den funktionalistiska tidsperioden (1930–1940 tal) och två nutida parker (efter sekelskiftet år 2000), samtliga i Stockholm.

De två parkerna från den funktionalistiska stadsbyggnadsperioden som ingår i undersökningen är Rålambshovsparken på Kungsholmen (1936) och Marabouparken i Sundbyberg (1937).

De två nutida parker som undersöks är Hornsbergs strandpark på Kungsholmen (2012) och Blomsterdalen i Liljeholmen (2010).

Hornsbergs strandpark är en modern lösning av en park, men kan anses vara ett strandstråk/promenadstråk. Jag gör bedömningen att jag kan göra en jämförelse av strandparken, då projektet beskrivs som en park av Nyréns arkitektkontor (Nyréns Arkitektkontor 2014).

Rålambshovsparken och Marabouparken har även fått flera tillägg och värden från nya tidsskikt efter att de anlades samtidigt som flera värden har även gått förlorade (Stockholms parkprogram, 2006, s.33). Nya tillägg och förändringar i parkerna inkluderas i undersökningen i när det berör form, funktion och aktiviteter. Information om när tillägg i parken har tillkommit efter 1940-talet, redovisas i den mån informationen finns att tillgå.

² Intervju med Thorbjörn Andersson på Swecos kontor i Stockholm. Andersson är landskapsarkitekt och professor på SLU på institutionen för stad och land. Intervjun genomfördes den 9 maj 2017.

Termer och begrepp

Avsnittet presenterar precisering av termer och begrepp som används i uppsatsen.

'Stockholmsstilen', 'Stockholmsskolan' - Stilen kom till under Holger Bloms period som stadsträdgårdsmästare i Stockholm mellan 1938–1971. Stilen innebär att parkerna luckrar upp staden och ger plats för friluftskreation (Sörenson 2009, s. 65–67).

Parkerna fungerar som offentliga samlingsplatser med möjlighet till bildning och rekreation. Parkerna tar hänsyn till naturen och landskapets naturliga form. Parkteater, konstprogram med skulpturer och andra konstuttryck är vanliga inslag i Holger Bloms parker (Sörenson 2009, s. 65–67).

Funktionalism – Enligt Nationalencyklopedin formades arkitekturstilen kring 1925 i Europa och har en tradition av enkla geometriska former som är släta, precisa och odekorerade. Funktionalismen är en motreaktion mot sten- och rutnästaden där staden delades in efter olika funktioner. Trädgårdsgestaltning som ”hus i park” föddes under den här perioden (Linn uå(a)).

Arts and Crafts - Art & Crafts-rörelsen kallas även för Konst- och hantverksrörelsen. Nationalencyklopedin definierar rörelsen som en motreaktion mot massframställande och industrialismen som startade i Storbritannien under 1800-talets andra hälft. Stilens syfte är att skapa fullvärdiga bostadsmiljöer med konstnärliga intryck och bruksvaror (Nationalencyklopedin uå).

Programmerad yta - En programmerad yta är areor med en bestämd aktivitet som ska utföras på platsen, exempelvis en fotbollsplan, ett utegym eller en lekplats.³

Offentliga platser/ytor - Offentlig mark som är tillgänglig för alla, det kan exempelvis vara torg, parker eller naturområden som huvudsakligen är till för rekreation och vistelse (Spacescape 2016, s. 11).

³ Intervju med Thorbjörn Andersson på Swecos kontor i Stockholm. Andersson är landskapsarkitekt och professor på SLU på institutionen för stad och land. Intervjun genomfördes den 9 maj 2017.

2018-11-09

Bakgrundsbeskrivning av parkerna

Avsnittet presenterar en översikt över de studerade parkerna som förklarar bakomliggande gestaltningsidéer, tillkomsthistoria, utveckling och användning.

Karta 1. Karta som visar placering av de utvalda parkerna i Stockholm. Parkerna är markerade med grön färg och en svart ring runt. Källa: © Lantmäteriet, bearbetad av Hannah Rodin Borne (2018–10–05).

Rålambshovsparken, Kungsholmen (1936)

Landskapsarkitekt: Erik Glemme (Stockholms stad 2008, s.22).

Storlek: Cirka 9 hektar (Stockholms stad 2008, s. 22).

Funktion: Enligt Stockholms stads dokument från 2015 där de utreder planer på utveckling av parken, så är Rålambshovsparken ett av de bästa exemplen på en park utformad i *Stockholmsstilen*. 'Rålis', som parken även kallas, har ett högt besöksstryck både av stockholmare och av turister (Stockholms stad 2008, s. 22). Platsen ska fungera som stadens offentliga rum för lek, picknick, spel och evenemang. Ett stort mål för parken var att den skulle vara attraktiv och tillgängliga för allmänheten. I samband med att Västerbron byggdes ut anlades också parken. Grönområdet har som funktion att länka samman omkringliggande stadsdelar och göra staden grönare och ljusare (Stockholms stad 2015a, s. 2).

Form: Rålambshovsparken är en landskaps- och aktivitetspark. Parken har stora, öppna grästäckta ytor där träd och buskar har planterats i parkens ytterkanter. Över grönytan sträcker sig Västerbroleden som står på bropelare i delar av parkmiljön. Efter att parken anlades har flera offentliga konstverk tillkommit som till exempel "Monument över Yxman" (1966), "Domarring" (1945) och "Fjärilen" (1980) (Stockholms stad 2008, s. 22).

Rekreatiomsområdet utgår från landskapets form och har hämtat inspiration från odlingslandskapet och den svenska naturen. Parkens gestaltningsidé utgår från ett öppet rum i mitten som har flera gångstigar som leder ut till dess yttre rum. En tydlig funktionalistisk arkitektur är genomgående i parken, där det finns flera flytande övergångar, upplösta rum och sammanhang som seglar över varandra (Stockholms stad 2015a, s. 2).

Aktiviteter: Parken har ett flertal programmerade ytor med aktiviteter som ligger i parkens ytterkanter. I slutet på 1940-talet anlades lekplatsen i parken, år 1953 anlades en större amfiteater. Det finns möjlighet till parklek med plaskdamm, hundrastning, större evenemang, bollek, picknick och pulkaåkning. Perioden efter att parken anlades och fram tills idag har även uteservering, beachvolleybollplan, boulebana och en skate-park tillkommit (Stockholms stad 2008, s. 22).

Figur 2. Rålambshovsparken stora öppna gräsytor som bjuder in till lek och rörelse. Foto: Hannah Rodin Borne (2017-05-05).

Marabouparken, Sundbyberg (1937 - 1945)

Landskapsarkitekt: Sven Hermelin och Inger Wedborn (Hallemar 2013, s. 140)

Storlek: 1,3 hektar (Sundbybergs stad 2011, s. 44)

Funktion: Ursprungligen anlades parken som en rekreativ miljö för de anställda vid Marabou chokladfabrik. Parken är ett av de främsta exemplen inom modernistisk landskapsarkitektur, med öppna gräsytor och insläpp av luft och ljus. En av förebilderna till anses vara Cadburys fabriksanläggning i Bourneville i England (Berglund 2016). Parkens bärande idéer grundar sig i Frederick Law Olmsteds teorier om att man med naturens hjälp kunde motverka negativa effekter.

för människors hälsa som tillkom under industrialiseringen och urbaniseringen (Blodgett, G, 1976, s. 878).

Form: Grönområdet är uppdelad i två landskapstyper som åtskiljs av en klippbrant, en övre del som är mer skuggad och en lägre del som är mer öppen och solbelyst. Parken har en omfattande skulptursamling. Den nedre delen har inspirerats av *Stockholmsstilens* principer och ritades under perioden 1943–1945. Fokus ligger på solen, rörelsen och rymden. Den övre delen går i Arts & Crafts stil och byggdes klart 1937 (Lindman & Sjöström 2005, s. 1–2)

Aktiviteter: Det ursprungliga syftet med parken var att folkhemmets familjer skulle kunna ta med barnen och bada i dammen, mammorna skulle kunna vila under trädkronans skugga. Många som arbetade i Maraboufabriken åt sin lunch i parken och tog en promenad längst med parkslingan (Lindman & Sjöström 2005, s. 1–2). Barnen har prioriterats och fått en sandstrand, plaskdamm och paviljongen att kunna leka vid (Berglund 2016).

Figur 3. Del av Marabouparken med en av skulpturerna som ingår i parkens skulptursamling. Skulpturen heter 'Den förlorade sonen' och är gjord av Leonard Baskin (Marabouparken 2011). Foto: Hannah Rodin Borne (2017–04–26).

Hornsbergs strandpark, Kungsholmen (2012)

Landskapsarkitekt: Nyréns arkitektkontor och Bengt Isling (Nyréns Arkitektkontor 2014).

Storlek: 700 meter lång och mellan 5 och 32 meter bred, totalt ca 1,4 hektar (Isling & Nyréns 2017).⁴

⁴ Beräkning med skallinjal utifrån illustrationsplan av Hornsbergs strandpark ritad av Bengt Isling och Nyréns arkitektkontor. Illustrationsplanen fick jag mailad till mig av Bengt Isling (Isling & Nyréns 2017).

Funktion: Nyréns arkitektkontor har ritat projektet Hornsbergs strandpark. Ljuset har en viktig roll för platsen, de tre långa flytbryggorna som går ut i vattnet gör att man kan ta del av ljuset längre in på kvällen.

Strandparken har funktionen som en vardagspark för hela nordvästra Kungsholmen (Nyréns Arkitektkontor 2014). Parken är indelad i fyra delar, i väster ligger bryggor där man kan sola, öster om bryggorna ligger Kajparterren som inte följer den västra delens organiska former, utan istället är upphöjd och lutar en del ner mot vattenbrynet. I projektet har Nyréns kontor även utformat *Moa Martinsons torg* som innehåller en konstnärlig utsmyckning med citat från Moa Martinson (ArchDaily 2012).

Form: Formerna är runda och organiska, med ett tydligt uttryck att platsen är planerad och byggd av människan. Platsen är tydligt anlagd med strukturerad natur. Material som betong och cortenstål används längs med strandkanten. Växtematerialet är exotiskt, med undervegetation under träden som är placerade i täta grupper (Nyréns Arkitektkontor 2014).

Aktiviteter: Parken erbjuder bland annat aktiviteter som simning i Ulvsundasjön, motionsanläggning, grillning samt joggnings- och promenadstråk. Det finns ett flertal sittytter utmed parkstråket. Det finns även en dusch för löpare eller simmare med vatten som värms upp av solvärmen (ArchDaily 2012).

*Figur 4. Kajen vid Hornsbergs strandpark. Här ser man tydligt parkens böljande formspråk längs med vattnet.
Foto: Hannah Rodin Borne (2017-05-05)*

Blomsterdalen, Liljeholmen (2009–2010)

Landskapsarkitekt: Andersson Jönsson Landskapsarkitekter AB. Anders Jönsson (ansvarig), Håkan Blanck, Stina Elonsson, Brita Holmberg, Karin Arver (Jönsson 2010, s. 6–8).

Storlek: 0,85 hektar (Stockholms stad 2015b, s. 6).

Funktion: Blomsterdalen var en befintlig park som byggdes om och fick tillägg 2010. Parken fungerar som en grön oas med blomprakt där det finns sol och lekmöjligheter. Den är utformad med naturliga och slittåliga material eftersom platsen har en intensiv användning. Bullernivåerna är höga med Södertäljevägen och tvärbanan i närheten av parken. Bullerskydd var därför nödvändigt att inrätta i parken (Stockholms stad 2015b, s. 6).

Form: Parken ligger i kuperad terräng och har ett organiskt formspråk. Den bärande gestaltningsidéen är "grönskande parkrum kring en samlande dalgång". Det finns flertal perennplanteringar, murar och trappor i skiffer. Planteringarna har blommor som har valts efter färg och form som skapar kontrast mot skifferplattorna (Jönsson 2010, s. 6–8).

I Blomsterdalen har man valt att behålla flera uppvuxna ekar, som bidrar till en del av parkens karaktär. Parken har ett gott klimat eftersom den ligger i en sydvästlig sluttning. Parkens väggar utgörs av de befintliga ekarna men även av nyplanterade träd som skärmar av. "Trädväggen" förtydligar även parkens grundkaraktär som är öppenhet. Det löper flera slingrande gångstigar och vägar i parken (Jönsson 2010, s. 6–8).

Aktiviteter: Centralt beläget i parken ligger en större lekplats, som även ska fungera som mötesplats. Bredvid lekplatsen finns det möjligheter till sol, lek och bollspel på en större sluttande gräsyta. Vintertid ger tillfälle att använda sluttningen som en pulkabacke (Jönsson 2010, s. 6–8).

Figur 5. Foto över en del av lekplatsen i Blomsterdalen. Stora delar av lekplatsen går i naturmaterialet trä. Foto: Hannah Rodin Borne (2017-04-26)

Metod

Metoden bygger på Stockholms stads dokument 'Grönare Stockholm' från 2016 vilket rymmer riktlinjer för planering, genomförande och förvaltning av stadens parker.

Utifrån detta dokument utformade jag ett kriterieprotokoll där jag utgår från dem tre aspekter som jag ville undersöka: funktion, form och aktivitet. Kriterierna bygger på de mål, riktlinjer och visioner som redovisas i dokumentet 'Grönare Stockholm' (Stockholms stad, 2016, s. 22, 24, 27).

Med dessa mål som grund undersökte jag hur väl parkerna tillgodoser målsättningarna genom platsbesök i samtliga parker.

I förstudien ingick dokumentgranskning samt informationssökning vilket jag använde som underlag för vilka parker jag skulle inventera. Materialet från förstudien användes även som underlag när jag inventerade parkerna, jag fick ut information som vad som är tidstypiskt för parker byggda under den funktionalistiska tidsperioden (1930-1980) samt för nutida parker, vilket gav mig grund för vad jag skulle leta efter väl på plats.

Tillfällena för inventering skedde under dagtid. Jag vistades i parkerna mellan 40-60 minuter per tillfälle, beroende på storlek och innehåll. Vardera park besöktes enbart vid en tidpunkt. Blomsterdalen och Marabouparken besöktes den 26 april 2017. Hornsbergs strandpark och Råambshovsparken besöktes den 5 maj 2017. Under inventeringarna promenerade jag runt i parkerna, skissade platsen, fotograferade och fyllde i kriterieformulären på plats.

Intervjun med Torbjörn Andersson genomfördes den 9 april 2017 på Sweco kontor i Stockholm. Jag genomförde intervjun med en kvalitativ semistrukturerad intervjumetod (Bryman, Larsson 2011). Intervjun dokumenterades skriftligt på min dator under tiden som intervjun genomfördes.

Efter platsbesöken sammanställde och kompletterade jag inventeringsprotokollet. Resultatet presenteras i ett kriterieprotokoll med uppdelade kolumner för park och kriterier.

Resultat

Resultatet presenteras i tabell 1,2 och 3. I tabellerna redovisas granskningen av parkerna utifrån kriterieprotokollet som är utformat från dokumentet Grönare Stockholm (Stockholms stad, 2016, s. 22, 24, 27).

Sammanfattningsvis visar resultatet från kriterieprotokollet att de parkerna anlagda under den funktionalistiska eran har fler öppna, oprogrammerade gräsytor. De nutida parkerna (år 2000-2017) har däremot större andel programmerade ytor med bestämda aktiviteter i relation till parkens storlek.

Samtliga parker har hårdgjorda, lättframkomliga gångstråk. De nutida parkerna Hornsbergs strandpark och Blomsterdalen har fler ramper för funktionshindrade, sittplatser och belysning, i förhållande till parkens storlek. Generellt sett används mer slittåliga material i de nutida parkerna. Material som betong, cortenstål, trä och gummi är återkommande inslag.

Variationen upplevdes som mycket högre i de nutida parkerna Hornsbergs strandpark och Blomsterdalen. Platserna har tydligare rumsligheter med nya, kreativa inslag som skapar variation. Parkerna anlagda under den funktionalistiska tidsperioden kan i vissa avseenden kännas relativt enkla och spartanska med sina öppna gräsytor.

Estetiskt sett har både Hornsbergs strandpark och Blomsterdalen ett böljande formspråk. Hornsbergs strandpark bryter även av formerna med striktare raka linjer. I Råambshovsparken och Marabouparken finns ett flertal skulpturer, öppna gräsytor och fullvuxna stora träd. Elementet vatten är en central del av båda parkerna. Råambshovsparken ligger öppet mot Mälaren och Marabouparken har en plaskdamm. Den funktionalistiska stilen har bevarats i parkerna med en öppen karaktär i mitten.

Ingen av parkerna uppfyllde kriteriet om odlingsmöjligheter. Däremot är möjligheterna till motion och friluftsliv relativt stora i samtliga parker. Råambshovsparkens storlek och Hornsbergs strandparks långa gångstråk ger parkerna goda möjligheter till motion för besökare. Lekutrustning och goda utemiljöer för barn finns det gott om i Råambshovsparken och Blomsterdalen.

Kriterieprotokoll - funktion	Rålabskovsparken	Marabouparken	Hornsbergs strandpark	Blomsterdalen
Datum och klockslag	5 maj 2017 10.30 - 11.30	5 maj 2017 12.15 - 13.00	26 april 2017 13.15 - 13.45	26 april 2017 11.30 - 12.15
Väder	Soligt, molnfri himmel	Soligt, molnfri himmel	Gråmulet varvat med sol	Gråmulet, smådugg av regn
Hur tillgodoses olika gruppers behov av innehåll i parken? Finns det möjligheter att vidareutveckla gröna mötesplatser?	• Parken tillgodoser behov för flera grupper med lekplats, basketbollsplan, skatepark, båtklubb, boulebana, kiosk, restauranger, promenadstråk. • Platsen har stora ytor med hårdgjorda, plana vägar och gångstråk. • Det finns möjlighet att utveckla gröna mötesplatser. Platsen har stora, öppna gräsytor som inte är programmerade för någon specifik aktivitet. • Nödvändigheter som toaletter, papperskorgar, sittplatser och belysning finns i parken.	• Parken tillgodoser behov för rekreation, sola, picknick, restaurangbesök och att bada i plaskdammen. • Bra framkomlighet med hårdgjorda, plana vägar och gångstråk. Den övre delen av parken ligger i en höjd och är svåråtkomlig för funktionshindrade och äldre, det är snäva trappsteg utan handikappanpassning. • Det finns möjligheter till att utveckla gröna mötesplatser på den stora öppna gräsytan i mitten av parken. • Nödvändigheter som toaletter, papperskorgar, sittplatser och belysning finns i parken.	• Parken tillgodoser behov som rekreation, fiske, dansbana motion och badmöjligheter. Platsen har även gott om sittplatser längst med hela parkstråket. • Hårdgjorda, plana vägar och gångstråk. Ramper för funktionshindrade. Begränsat för små barn att leka fritt här på grund av öppet till vatten. • Möjligheter till att utveckla gröna mötesplatser är begränsad, då stora delar är hårdgjorda ytor. • Nödvändigheter som toaletter, papperskorgar, sittplatser, belysning som täcker stora delar av parken.	• Parken tillgodoser behov som lek med buskage och gömställen för barn. Platsen har flera sittplatser. • Hårdgjorda, plana vägar och gångstråk. Till viss del ramper för funktionshindrade, men relativt svårframkomligt med höjdskillnaderna i parken. • Möjligheter till att utveckla gröna mötesplatser är begränsade då det finns få öppna, oplanerade ytor kvar. • Nödvändigheter som papperskorgar, sittplatser och belysning täcker stora delar av parken, men det finns ingen toalett.

Kriterieprotokoll - funktion	Råambshovsparken	Marabouparken	Hornsbergs strandpark	Blomsterdalen
Har parken rätt utformning och rätt ytskikt för att vara robust och slitagetålig?	• Parkens grönytor används flitigt och har vissa slitageskador. Naturliga material har använts i parken som gräs, trä och natursten. Lekplatserna har material som betong och gummi, vilket gör dem mer slitagetåliga.	• Få slitageskador syns under platsbesöket i parken. Stora delar av parken är belagd med gräs samt hårdgjorda gångstråk.	• Parken har slitåliga material så som betong, asfalt på större del av ytan. De delar som är i trä eller gräs har vissa förslitningsskador då ytorna är små och slits ut snabbt. • Risk för blåst, det finns få vindskyddande material.	• Slänterna i parken som är i gräs har blivit slitna och leriga. Resterande delar av parken har slitåliga material som trä, gummi och stål som är i gott skick.
Är parken en multifunktionell yta med höga kvaliteter?	• Parken är en multifunktionell yta. Det finns gymanläggning, hundrastgård, joggning och gångstråk, stor lekplats, bad möjligheter, många sittplatser. Öppna gräsytor ger utrymme för aktiviteter som picknick, bollsporter, sola etc.	• Parken har vissa funktioner som gör den multifunktionell. Det finns möjligheter till att sola, bada i plaskdammen, promenera, fika på caféet. Få aktiviteter utöver detta finns i parken.	• Parken är multifunktionell. Det finns möjligheter till bad, sola, promenera, utedusch, dansa, gymanläggning fågelskådning, cafébesök, boule och fiska. Ytorna är dock inte tillräckligt stora för större evenemang, konserter eller bollsporter.	• Parken har mest en funktion till barns lek och rörelse. Det finns flera sittbänkar i parken vilket kan ge funktion för äldre för ro och vila, samtidigt som de kan roas av barnen som leker.
Är parken tillräckligt stor och välplacerad för att skapa god tillgång till dessa parkkvaliteter för nuvarande och tillkommande befolkning?	• Det finns stora öppna ytor kvar i parken som har potential för utveckling. Parken ligger centralt i Stockholm, vilket gör att den är tillgänglig för många att ta sig dit. • Stora folkmassor kan använda parken samtidigt. Parken leder vidare till andra parkstråk och är tillräckligt stor för att erbjuda människor parkkvaliteter nu och i framtiden.	• Det finns stora öppna ytor kvar i parken som har potential för utveckling. • En relativt stor folkmassa kan använda parken samtidigt. Men med en växande befolkning finns det risk att parkens storlek inte tillgodoser tillräckligt med grönyta till befolkningen.	• Stora ytor i parken är redan programmerade för vissa aktiviteter, även om de är av ”öppen” karaktär. Parken är relativt liten i storlek vilket gör att potentialen för att parken ska kunna utvecklas i framtiden är relativt låg. • Med en växande befolkning finns det risk att parkens storlek inte tillgodoser tillräckligt med grönyta till befolkningen.	• Stora ytor i parken är redan programmerade för lek. Parken är relativt liten i storlek vilket gör att potentialen för att parken ska kunna utvecklas i framtiden är relativt låg. • Med en växande befolkning finns det risk att parkens storlek inte tillgodoser tillräckligt med grönyta till befolkningen.

Kriterieprotokoll - funktion	Rålambshovsparken	Marabouparken	Hornsbergs strandpark	Blomsterdalen
"Hur har kvalitet, behov och variation på de gröna offentliga rummen beaktats?"	• De gröna ytorna har inte så stor variation, det är stora gröna gräsytor med äldre uppvuxna träd som karakteriserar parken. Det finns inte särskilt många blomplanteringar eller perenner, små mindre buskage finns i parken. Däremot finns stor variation på de programmerade ytorna. • Kvalité att parken är stor, flera människor kan göra olika aktiviteter samtidigt.	• Det finns en kvalité i att parken är inhägnad. De som väljer att sola och promenera här får en lugn och privat oas, det stänger även ute buller från motorvägen precis bredvid. Det finns inte någon större variation i parkens del som utformats efter <i>Stockholmsstilen</i>. Det finns planteringar, gräsytor och äldre uppvuxna träd. Ytorna är öppna och det är valfritt vilken aktivitet man vill göra där.	• Parken har stor variation med tanke på dess begränsade yta. Olika typer av material, utformning och design framträder när man promenerar längst med parkstråket. Träd och buskage ramar in och skapar rumsligheter. • Exotiska växtmaterial med spännande kontraster som att Himalaya björk möter skilla. • Goda möjligheter till bad är en stor kvalité för parken.	• Parken har stora kvaliteter för barn med många lekutrustningar och slittåliga buskage. Höjdskillnaderna bidrar till en variation hur parken upplevs beroende på vart man står i parken. • Parken riktar sig mot en målgrupp: barn. Den har få aktiviteter eller kvaliteter för andra målgrupper. • Variation av växtmaterial, buskage och växter.
Kriterieprotokoll - form	Rålambshovsparken	Marabouparken	Hornsbergs strandpark	Blomsterdalen
Har parken en tydlig, genomgående gestaltningsidé? Har parken en estetisk utformning med rumsligheter och material som kan åldras?	• Parken följer en <i>Stockholmsstilens</i> gestaltnings idéer med öppna ytor, sol, ljus och luft, närhet till vattnet, skulpturer och en amfiteater. • Parken har flera storvuxna träd som har fått åldras. Några konstruktioner är i slittåliga materialet betong. • Parken har en öppen karaktär, men det finns flera rumsligheter längst med ytterkanterna av parken.	• Parken nedre del följer <i>Stockholmsstilens</i> gestaltnings idéer med öppna ytor, sol, ljus, luft och en plaskdamm. • Parken har en del variation på träd, buskage och planteringar. Det finns ett flertal skulpturer placerade runt om i parken. • Parkens del som är utformad under funktionalismen har en öppen karaktär med få rumsligheter.	• Parken har tagit hänsyn till dess närhet till vattnet. Landskapsarkitekten har använt sig av material som förknippas med vatten som trä, böljande former och pollare. • Slittåliga material har använts som korten stål, asfalt och betong. • Flera mindre rumsligheter har skapats i parken. Går man längst stråket förändras rummet hela tiden.	• Parken följer en enhetlig estetisk utformning där materialvalet är trä och korten stål. Formerna är böljande och runda och går samman med de böljande former som höjdskillnaderna skapar. • Parken har relativt få rumsligheter, höjdskillnaderna i parken skapar olika nivåer som till viss del upplevs som olika rum.

Kriterieprotokoll - form	Råambshovsparken	Marabouparken	Hornsbergs strandpark	Blomsterdalen
"På vilket sätt tar planens grundstruktur hänsyn till befintliga värden som landskapets karaktär, identitet och kulturhistoria?"	• Den stora öppna karaktären med gräsytan i mitten har bevarats medan man har valt att placera nya aktiviteter i parkens kanter, som skejtpark och boulebanan. • Parkens grundidé är att den ska fungera som Kungsholmens offentliga vardagsrum, vilket parkens aktiviteter och ytor bjuder in till.	• Café i anslutning till parken med information om parkens uppkomst och historia. • Parkens funktionalistiska del är separerad från 'Art&Crafts' delen, precis som parken anlades ursprungligen. De har bevarats med samma genomgående stil.	• Platsen har skugga stora delar av dygnet, därför har man byggt ut bryggor i vattnet för att besökare ska få fler soltimmar. • Tidigare låg ett hamnområde på platsen, parkens gestaltning har tagit inspiration från många element som har med havet och vatten att göra.	• Gamla uppvuxna ekar har sparats i parken. • Landskapets stora höjdskillnader har förstärkts och bevarats i parken med böljande kullar och höjder.
Kriterieprotokoll - aktivitet	Råambshovsparken	Marabouparken	Hornsbergs strandpark	Blomsterdalen
Har utemiljön för barnen anordnats med goda möjligheter till lek, spring och grönska?	• Det finns en större lekpark med flertal funktioner som gungor, lektugor, hoppstenar, sandlådor. Lekplatsen är koncentrerad till ett samlat ställe.	• Det finns ingen lekplats eller lekutrustning för barn förutom plaskdammen under sommaren.	• Parken har begränsade lekmöjligheter för barn, i och med närheten till vatten. Det finns en mindre lekplats i anslutning till parkstråket.	• Platsen har en god utemiljö för barn med gungor, ruschkana, lektugor, klätternät. Det finns flera buskage som "gömsällan" där barn kan leka.
Finns det tillgång till odlingsmöjligheter, friluftsliv och motion i parken?	• Inga möjligheter till odling. • Goda möjligheter till friluftsliv och motion.	• Inga möjligheter till odling. • Vissa möjligheter till friluftsliv och motion. Begränsas av att parken inte har några längre gångsträckor.	• Inga möjligheter till odling. • Det finns stora möjligheter till motion med en längre gång/jogging sträcka. • Vissa möjligheter till friluftsliv.	• Inga möjligheter till odling. • Begränsade möjligheter till motion och friluftsliv då det finns små fria ytor i parken, och inga längre gångsträckor.

Diskussion

Uppsatsens syfte var att undersöka hur landskapsarkitekturen i den funktionsuppdelade staden skiljer sig åt jämfört med nutida anlagda parker som har byggts efter sekelskiftet. Vilka kvaliteter från den funktionalistiska tidsperioden har vi idag åsidosatt och vilka kvaliteter finns i våra samtida parker?

Undersökningen genomfördes för att besvara frågeställningen: Hur skiljer sig funktion, form och aktivitet i parker anlagda den funktionalistiska tidsperioden (1930-1980 talet) med nutida anlagda parker byggda efter 2000-talet i Stockholm?

Granskningen ledde fram till flera insikter om den förändring som har skett inom landskapsarkitekturen i Stockholm. I det här avsnittet diskuteras vad resultatet har för betydelse samt hur metoden kan ha påverkat resultatet.

Programmerade ytor

Resultatet från kriterieprotokollet visar att de nutida parkerna har större andel programmerade ytor i relation till deras storlek. Den typen av gestaltning medför både för- och nackdelar. En multifunktionell yta kan attrahera fler besökare, få dem att vistas i parken längre och vara tillgänglig för allt fler människor. Men precis som Thorbjörn Andersson hävdar i intervjun, tappar den andra viktiga kvaliteter som att ge rum för egna initiativ, spel, lekar och umgängesformer.

Trygghet, komfort och upplevelse

Utifrån kriterieprotokollet kan jag konstatera att de nutida parkerna har bättre planering för funktionshindrade med handikappanpassade trappor och generellt sett fler sittplatser i relation till parkytan. Det finns även mer belysning i parkerna som täcker de centrala delarna och inte bara gångstråken.

Denna förändring kan kopplas till det som Thorbjörn Andersson påpekat att en plats idag även ska ha ”trygghet, komfort och upplevelse”. Att människor ska känna trygghet när de rör sig genom en park, att det finns belysning och sittplatser och att de offentliga ytorna är till för alla är värderingar som har aktualiserats på senare år. Det är en kvalité som parkerna anlagda i nutid (år 2000-2017) har, men som parkerna anlagda under den funktionalistiska tidsperioden (år 1930-1980) saknar i vissa avseenden.

Växtmaterial och slitage

Valmöjligheter rörande olika växter och material har ökat i parkerna. Under 1930 – 1980 talet ville man att parkerna skulle vara så lättskötta som möjligt. De nutida parkerna som undersökts i den här uppsatsen har haft ett rikare och mer varierat växtmaterial än parkerna gestaltade efter *Stockholmsstilen*. I Hornsbergs strandpark har exotiska växtmaterial använts. Det rikare växtmaterialet och utökat sortiment av materialval ger en mer livlig och variationsrik miljö än i parkerna anlagda under den

funktionalistiska tidsperioden, som jag till viss del kan uppleva som spartanska och enformiga.

Som Thorbjörn Andersson påpekar så är det ett högt besöksstryck i Stockholms parker, vilket gör att slittåliga material måste anläggas i parkerna. Resultatet från kriterieprotokollet visar ett resultat som stämmer med detta uttalande. De nutida parkerna har överlag mer slittåliga material som gummi, betong och cortenstål. I de parkerna anlagda under den funktionalistiska tidsperioden finns mer areal av öppna, gräsytor. De få ytor som är belagda med gräs i de nutida parkerna är relativt slitna. Det här visar en utveckling där möjligheten att kunna använda naturliga material i de nutida parkerna begränsas av att parkerna har ett högt besöksstryck och att ytorna används flitigt.

Parkens areal

Storleken på de nutida parkerna Hornsbergs strandpark och Blomsterdalen når i vissa avseenden inte upp till de rekommendationer som Spacescape har förordat på fem hektar Spacescape (2016). För att kunna definieras som en park krävs det att parkens ska vara minst en hektar. Blomsterdalen som omfattar endast 0,85 hektar borde därför enligt Spacescape inte definieras som en park. Hornsbergs strandpark är 1,4 hektar och har en areal som överskrider minimumkravet för att kunna räknas som park. Däremot är parken mellan 5-32 meter bred, och därför smalare än det rekommenderade värdet på minst 50 meter.

Parkerna från den funktionalistiska tidsperioden, Marabouparken och Rålambshovsparken, överstiger däremot kravet på en hektar och kan definieras som tillräckligt stora för att benämnas som parker. Rålambshovsparken med sina nio hektar uppfyller även kravet på att vara ett parkområde med mångfunktionalitet som Spacescape anger är minst fem hektar. Det innebär att parken har möjligheten att inrymma funktioner som sport, promenad, rofylldhet och evenemang. Resultatet från kriterieprotokollet stämmer överens med Spacescapes påstående då det visar att Rålambshovsparken är en multifunktionell yta, men samtidigt har sparade öppna, gröna ytor för fri aktivitet. Detta ger parken en bättre förutsättning att kunna förändras och få tillägg vilket är en utvecklingsmöjlighet som är begränsad i de nutida parkerna, då stora delar av deras ytor redan är programmerade och arrangerade.

Andersson påpekar de faktum att de offentliga rummens ytor är begränsade för att Stockholm har förtätats inåt. Att de nutida parkerna är mindre och smalare visar en koppling till att parkmark tas i anspråk när exploateringskraven ökar.

En förändrad stad

Som Thorbjörn Andersson påpekar lever många teorier och gestaltningsidéer kvar från den funktionalistiska tidsperioden i hur vi utformar parker och utemiljöer idag, parallellt med att Stockholm är en stad som har förändrats. Staden genomgår en förtätning och allt fler människor bor i de centrala delarna av staden. Med en förändrad stad kan det finnas ett behov av att anpassa dagens landskapsarkitektur efter stadens nya omständigheter.

Precis som tidningen *Arkitektur* diskuterar så har parkerna fått en förändrad användning från att vara rörelseytor till att bli vistelseytor (Näslund, 2015). Kombinationen att människor spenderar längre tid i det offentliga rummet och att

staden förtätas med allt fler invånare medför en risk att parkerna får slitageskador. Människors chans till att koppla av och få rofylldhet minskas om parkerna är för överbelastade med människor.

Metoddiskussion

Valet att granska riktlinjer utifrån Stockholms stads dokument 'Grönare Stockholm' (Stockholms stad, 2016) fungerade bra i många avseenden. Dokumentet tog upp flera kriterier som rörde vilka funktioner och aktiviteter som bör finnas i en park.

De kriterierna var enklare att undersöka, då de i många fall är faktiska konstruktioner i parkerna. Att granska hur väl parkerna uppfyllde kriterier relaterade till parkernas form var mer besvärligt. Det finns ett fåtal konkreta kriterier formulerade för hur en parks form ska gestaltas. Kriterierna var diffusa och gav mig som granskare stort tolkningsföreträde.

Analysen från kriterieprotokollet är en personlig uppfattning och granskning utifrån de kunskaper jag förfogar över som landskapsarkitektstudent. För ett mer trovärdigt resultat skulle ett större underlag av parker behövs granskas. Det hade gett en mer omfattande bild och gett utrymme för att sålla bort felmarginaler som endast gällde för vissa specifika parker.

Kriteriet som gäller belysning i parkerna hade visat ett mer tillförlitligt resultat om ett besök hade gjorts när det var mörkt ute.

Arealen för Hornsbergs strandpark fanns inte dokumenterad och beräknades därför med hjälp av skallinjal och en illustrationsplan över parken. Detta innebär att det finns en risk för felmarginal vid uträkningen. Resultatet visar att de parkerna från den funktionalistiska tidsperioden är tillräckligt stora enligt Spacescapes rekommendationer, däremot uppnår inte de nutida parkerna kraven. Hornsbergs strandpark och Marabouparken har en snarlik areal på 1,4 respektive 1,3 hektar. Men eftersom Hornsbergs strandpark inte är tillräckligt bred når den inte upp till kraven för att kunna definieras som en park. Granskningsunderlaget hade behövt utökas för att kunna göra en bedömning av hur en parks storlek kan kopplas till en viss tidsperiod.

Avslutande reflektion

Undersökningen har gett mig en djupare förståelse angående hur omfattande påverkan Sveriges funktionalistiska stadsbyggnadsperiod har haft för svensk landskapsarkitektur, samt hur den präglar gestaltningen än idag. Jag har kommit till insikt om vilka kvaliteter som försvinner när man väljer att bygga mindre parker där kapaciteten för fria lekar och aktivitetsfria ytor är låg.

En fördjupad forskning kring hur programmerade ytor i parker påverkar människor som vistas där skulle vara intressant för vidare utveckling av fler storstäder.

Min förhoppning är framförallt att uppsatsen kan åskådliggöra parkens betydelse som människors offentliga vardagsrum och vikten av en sammanhängande yta. Människor i staden behöver rekreation, lek och motion, och vissa av de värdena är svåra att uppnå om parken begränsas av dess storlek.

Referenser

- Adolphson, M. (2016). *Urbanismer: Dagens stadsbyggande i retorik och praktik*. Lund: Nordic Academic Press.
- ArchDaily (2012). Hornsbergs Strandpark / Nyréns Arkitektkontor. Tillgängligt via: <http://www.archdaily.com/301967/hornsbergs-strandpark-nyrens-arkitektkontor> [2017-05-10]
- Arkitektur (2015). *Sienapriset 2015: Om tid, plats och trender i landskapsarkitektur*. Tillgängligt via: <https://www.arkitekt.se/sienasamtal2015/> [2017-05-10]
- Berglund, J. Arkitektur (2016). *Brutalt förslag hotar Marabouparken*. Tillgängligt via: <https://arkitektur.se/debatt/brutalt-forslag-hotar-marabouparken/> [2017-05-10]
- Blodgett, G. (1976). *Frederick Law Olmsted: Landscape Architecture as Conservative Reform*. The Journal of American History. Vol. 62, pp. 869.
- Bryman, A., & Nilsson, B. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder* (2., [rev.] uppl. ed.). Malmö: Liber.
- Hallemar, D. & Kling, A. (2013). *Guide till svensk landskapsarkitektur*. Stockholm: Arkitektur förlag.
- Isling, Bengt (2017). *Illustrationsplan över Hornsbergs strandpark*. Uträkning av area gjord med skallinjal av Hannah Rodin Borne (2017-05-29).
Illustrationsplan skickad av Bengt Isling via mail som tillsammans med Nyréns arkitektkontor har designat parken.
- Jönsson, A. (2010) *Sten – Blomsterdalens stadsdels park i Årstadal*.
Tillgängligt via: http://media.sten.se/2012/02/STEN2010_03.pdf [2017-05-28]
- Lindman & Sjöström (2005). *MARABOU PARK – Marabouparken*. Sundbyberg: Marabouparken.
- Linn, B. (uå(a)) Funktionalism. *Nationalencyklopedin*. Tillgängligt via: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/funktionalism> [2017-05-26]
- Länsstyrelsen Stockholm (2016). Rekordhögt bostadsbyggande väntas 2016-2017.
Tillgängligt via: <http://www.lansstyrelsen.se/Stockholm/Sv/nyheter/2016/Pages/rekordhogt-bostadsbyggande-vantas-2016-2017.aspx>
- Marabouparken (2011). Marabouparkens historia. Tillgängligt via: <http://marabouparken.se/parken/> [2017-05-10]
- Nyréns Arkitektkontor (2014). Hornsbergs Strandpark Stockholm. Tillgängligt via: <http://www.nyrens.se/projekt/hornsbergs-strandpark> [2017-05-10]
- Nationalencyklopedin*, Arts and Crafts Movement. Tillgängligt via: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/arts-and-crafts-movement> [2017-05-26]
- Nordh, H. (2009). *Components of small urban parks that predict the possibility for restoration*. Tillgängligt via: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1618866709000351> [2017-05-10]
- Näslund, E. Arkitektur (2015). *Sienapriset 2015: Om tid, plats och trender i landskapsarkitektur*. Tillgängligt via: <https://www.arkitekt.se/sienasamtal2015/> [2017-05-10]
- SLU (uå). Samtliga medarbetare vid institutionen för stad och land.
Tillgängligt via: <http://www.slu.se/institutioner/stad-land/om/personal1/personal/?si=A13F33322EABB0C658104A3008996459&rid=64602030&sn=sluEPi6-prodSearchIndex> [2017-05-26]

2018-11-09

- Spacescape (2016). *Mäta stad – En guide till forskningsdriven stadsbyggnad*. Tillgängligt via: www.spacescape.se/wp-content/uploads/2016/11/mata_stad_20161117.pdf [2017-05-26]
- Spacescape (uå). *Företagsfakta*. Tillgängligt via: <http://www.spacescape.se/kontakt/foretagsfakta/> [2017-05-26]
- Stockholms stad (2008). *Del 2 Parkplan Kungsholmen – inventering, analys och åtgärdsförslag*. Tillgängligt via: <http://www.stockholm.se/KulturFritid/Park-och-natur/Parker/Parkplaner/> [2017-05-10]
- Stockholms stad (2015a). *Rålambshovsparken plan för reinvesteringar, ökad tillgänglighet och ekosystemtjänster*. Tillgänglig via: Bilaga Rålambshovsparken, plan för åtgärder_151201.pdf [2017-05-10]
- Stockholms stad (2015b). *Årstadal program för parker, torg och naturmark*. Tillgängligt via: <http://bygg.stockholm.se/Alla-projekt/liljeholmen-arstadal/Arstadal---program-for-parker-torg-och-naturmark/> [2017-05-10]
- Stockholms stad (2016). *Grönare Stockholm Riktlinjer för planering, genomförande och förvaltning av stadens parker och naturområden*. Stadsledningskontoret. Sverker Henriksson. Tillgängligt via: <https://insynsverige.se/documentHandler.ashx?did=1864148> [2017-05-30]
- Sundström, E. (2004). *The Restoration of Norr Malarstrand: A Linear Park of the Stockholm School*. Tillgängligt via: http://www.jstor.org/stable/4150386?seq=1#page_scan_tab_contents
- Sundbybergs stad (2011). *Grönplan Sundbyberg*. Tillgängligt via: <https://www.sundbyberg.se/download/18.71bab0661393481211ca85/1366115716224/gronplan-Sundbyberg-2011.pdf> [2017-05-30]
- Sörenson, U. (2009). *Stockholm – den gröna storstaden*. Stockholm: Lind & Co.
- Åström, Kell (1993). *Stadsplanering i Sverige*. Stockholm: Byggförl.

Karta 1: Källa © Lantmäteriet. Sökväg: Stockholm, Sverige. Bearbetad av Hannah Rodin Borne (2018-10-05).